

ze vergeefs, want sij is Godts dienaarste, een wreekster tot straffe den-geenen die kwaat doet &c. 3. **Uit de Rechtvaardigheid selve / de welke een billijke Vergeldinge der Misdaaden boztert.** 4. **Ten laastten uit de Gifte en Velligheit van de Menschelijke Tesaamenleedinge / die buiten sulke straffen hebben niet bestaan kan.** **Waar teegen te vergeefs wort bijgebracht.** 1. **Het Verbot van Dootslach** Exod. xx. 13. van Weederkant teegen den boosen Matt. v. 39. en van alle Wraake Rom. xii. 19. en wreekt u selven niet beminde, maar geeft den toorn plaats, want daar is geschreeven, mij komt de wraake toe, ik sal het vergelden, seit de Heere &c. **Want het eerste / eertigs met de Doot-straffen zijnde gepaart / siet duidelijke op den besonderen en onberispeligen Dootslach; het tweede moet met bepalinge bij vergelijkinge worden verstaan / en heeft al meede op besondere menschen sijn opzicht; en het derde staat niet teegen de oopenbaare vergeldinge der Ooverheit / maar teegen de Eigen Wraake en Wraaklust der menschen / terwijl Godt niet alleen onmiddellijk of op een buitengewoone wijze maar ook middellijk dooz de Ooverheit sijne rechtvaardige wraake oefent.** 2. **Het Gebot van Liefde, en Vergevinge naa Godts voorbeeld / en Besorginge van onses Naakten Saaligheid waar toe Godt de verdere leef-tijt aan den menschen verleent / etc.** **Want dooz de billijke Straf-Oefeninge wort de rechtste Liefde niet afgeleit / die ook grooter moet zijn omtrent het geheele Gemeene Best als omtrent deese en geene besondere misdadaaden teegen ons begaan als soodaanich / welke wij op diergelijke wijze geensins wreeten moeten; en als de Misdaadige de aansaande tijt van haare Straf-doot weten / hebben sij haare Bekeeringe tot Saaligheid daarom te verhaasten / en komt de schult van naalettigheid daar omtrent tot haare etgen laste terwijl sij langer leefstje erlangende dus toonen haare boosheeden maar te sullen vermeerderen.** **De Besondere Soorten van Misdaaden / als de Diefstal / het Ooverspel / etc. moeten voorzigt worden gestraft / niet nootzaakelij in alles naa het Joodsche Burgerrecht / maar naa de verscheldene Rechten der Lantschappen / de welke in dit stuk wijslijck bespoozen geschikt te worden / naa den aart van de Misdaad / naa des selfs weinich of veelvoudich Boozval bij verscheiden en bij de selve Persoonen / naa de gelegenheit der Volken / ja ook naa de staat van de Misdaadigen.** **En het past niet dat het gemeene recht naa het bloote behaagen der Gebieders hier omtrent verwaart of verlicht werde.** 11. **Van alle buitenlandische Vijanden.** **Terwijl deese dooz een Wettige Oorloch moogen en moeten worden bedwongen; die naamelijck werde geboert van de Hoogste Oppermacht; dooz Doetdwang / soo dat sij niet waare naam of daat behoort tot eigen Bescherminge / van ons of onse Boringwoonen / die dit zijn of dooz**

een Aelterlijk Verbont of dooz een Geestelijke Bant; op een soo geschikte Maniere / dat alle Werkzachtningen / wreede Innebelaaftien en Moozdertien / grouwelijke Werkwoestingen / en diergelijke Boosheeden van het kzygsvolk / naa vermoogen worden geweert; en niet beooginge van de herstellinge eener gewenschte Bzeede en Ruste. **Welke Oorlogs-Macht of Recht wij betweeren teegen de Socinianen en Mennisten, die op de te boozen bijgebracht gonden het selve niet willen toestaan.** 1. **Uit de Oude Wet / die in dit stuk onder den Nieuwen Testamente nergens is afgeschaf / maar veel eer bevesticht van Johannes de Dooper Luc. 111. 14. hem vraagen ook de krijgs-lieden seggende, en wij wat sullen wij doen? en hij seide tot haar, doet niemant ooverlast, noch ontvreemt niemant het sijne met bedroch, en laat u vergenoegen met uwe besoldingen, en van Paulus Rom. xiii. 4. 7. sij en draagt het sweert niet te vergeefs &c.** 2. **Uit de boozbeelden / niet alleen van de vzoome Kroonlingen en Welt-Ooversten die onder den Ouden Testamente buiten verzpinge oozloch heben geboert / maar ook van den Hoofstman oover hondert wleus Groote Geloove Christus soo seer roemde Matt. viii. 8. 10. van Cornelius de Hoofstman / geroemt als Godtsaalich, vreesende Godt, met geheel sijn huis, en doende veele aalmoelen aan het volk, en Godt geduirichlijk biddende Hand. x. 1. 2. &c. en van soo veele Christen kzygslieden in de Oude tijden / buiten welke de verhaalen van de Bliksemende Bende ten tijde van Keiser Antonijn / en van de Vertieme Bende ten tijde van Diocletiaan / gansch van alle schijn souden zijn ontbloot. Waar bij men ook voegen kan het doen van Paulus die sich tot sijne bescherminge van kzygslieden heeft bedient Hand. xxiii. 16. 23. 3. **Uit de plicht van Gemeene Bescherminge / die de Ooverheit soo wel toekomt / als de Self-verdeedtginge aan alle besondere menschen dooz de natuurlijke etgen lefde.** **Waar teegen men aan de andere kant te vergeefs bijzengt.** 1. **De plaatsen / in de welke verboden wort alle Hittoztinge van Menschen bloet Gen. ix. 6. en alle Weederstant der boose menschen Matt. v. 38. 39. ja ook de Oozloch met naame wort afshuert 1. Chron. xxi. 8. gij hebt bloet in meenichte vergooten want gij hebt groote krijgen gevoert, gij en sult mijnen naame geen huis bouwen dewijl gij veel bloets op der aarde voor mijn aangesichte vergooten hebt, vergel. 1. Chron. xxviii. 3. &c. **Want die eerste twee Verboden hebben wij terfont al geset dat in een bepaalde sijn ten aansien van de persoon en saak moeten worden verstaan; en in de laaste worden Davids Oozloogen niet veroordeelt / die elders de Oorloogen des Heeren hieten 1. Sam. xxv. 28. en in welke de Heere hem onderweesen en geholpen heeft Psal. xxxv. 1. 2. &c. maar alleen geroont dat David dooz die niet soo wel als sijn Soon Salomon in staat was om den Tempel des Heeren te bouwen / van******

weegen de sozge tot dat groote werk noodich / en de verhozogene be-
duidinge van Christus en sijne Gemeente daar in / vergel. 1. Koon.
v. 3. 4. &c. 2. De Doorzeggingen van de Bredsaame tijt en staat
onder den Nieuwen Testamente / die wij vinden Jes. 11. 4. sij sul-
len haare swarden slaan tot spaaden en haare speiffen tot fikkelen,
het eene volk sal teegen het andere volk geen swardt opheffen noch
sij sullen geen oorloch meer leeren, Jes. 1x. 6. xi. 6. 7. 8. &c. Want
het blijkt uit de uirkomste genoechsaam / dat men die ten meesten
geestelijc moet verstaan / en in een lichaamelijc sin niet anders
als bij vergelijkinge van de voozgaande daagen / of in een besondere
betrekkinge op saaken en sekerere stonden des Nieuwen Testaments / kan
opvatten. 3. De Beschrijvinge van de Christenen en van haare
Strijt / als zijnde niet vleeschelijc maar Geestelijc, 2. Cor. x. 4. de
wapenen onses krijgs zijn niet vleeschelijc &c. Eph. vi. 12. 13.
wij hebben de strijt niet teegen vleesch en bloet &c. Want / niet
teegenstaande de Geestelijcheit der Christenen in haar nieu weesen
en betrachttinge / behouden sij haare Lichaamelijche Nature met des
sels werkingen ; en de Lichaamelijche Strijt en Waapenrustinge
der Ooberheeden / die op deese gepast is / verscheelt seer veel van
die der Herk Opfinders en besondere Christenen / door welke sij
niet wozt wechgenoomen / gelijk ook niet het lichaamelijc eeten en
drinken door het geestelijche. 4. De plichten van de Vreede met allen
te soeken, en de Lichaamelijche Goederen en Schaaden te verach-
ten. Want die heeft men soo te verstaan / dat daar door de Oorloch
tot het verhozigen van een geruste vredee Noodich / en een behoorz-
lijche Sozge vooz onse en der onsen lichaamelijche nootsaakelijcheeden /
niet worden geweert. 5. De Geringe Oorsaaken en Onblijke Vree-
denen om welke / en de grouwelijche Boosheeden met welke / den
Oorloch doozgaans geboert wozt. Want deese veroorzdeelen wij ook
selve ; sonder dat daar door den Oorlog op sich selven en soo als die
te voozen van ons bepaalt is veroordeelt wozt / en sonder dat de krijgs-
lieden daar aan schuldich worden gemaakt in den oorloch / welke
haar van die boosheeden onthouden / en aan welke het naukeurich-
ste ondersoek van de Oorzaaken der Oorlogs niet staat / terwijl de
Schult van onrechtbeerdige oorloogen voornaamelijc komt ten laste
der Ooberheeden en haarer kwaade Raatslieden.

XXXV. Gelijk nu de Ooberheeden alle haare Macht moeten
desenen / met alle Getrouwest / Doozichtigheit / en voornaamelijc met
een Herderlijche ja Daaderlijche Goetwilligheit / volgens deese naa-
men die aan haar worden gegeeben Jes. xlii. 28. xxxi. 21. &c. ja
ook in soo verre in Eigener Persoon / dat sij niet alles aan het bestel
en behaagen van andere haare dienaaren moeten laaten ; soo is het
aan de andere kant blijk / dat haar van de Onderdaanen schoone
2. Alle betaamelijche Eere en Vreese ; volgens Exod. xxi. 28. de
Goo.

De Plich-
ten der On-
derdaanen
omtrent de
Ooverhec-
den.

Gooden en sult gij niet vloeken en de Ooverste in uwen volke sult
sult gij niet vloeken, 1. Pet. 11. 17. vrees Godt, eert den Kooning,
&c. 2. Allerlefe sozte van Schattinge, die nootsaakelijc is tot het
bewaaren van de Luister der Ooberheeden / en tot Besozginge
van het Gemeene Best in Bredde en Oorloch / ook dooz Hirtland-
sche Verbonden / somtijts met den Oogelooibigen selve / welke alles
buiten lasten des Volks niet geschieden kan ; volgens Matt. xxii. 17.
21. geeft den Keiser dat des Keisers is, Rom. xiiii. 6. 7. want daarom
betaalt zij ook schattinge &c. soo geeft dan een iegelijc dat gij schul-
dich zijt, schattinge dien gij de schattinge, tol dien gij den tol,
vrees dien gij de vrees, eere dien gij de eere schuldich zijt, &c.
Waar toe men meede bzingen kan de Didrachmen met den Stater
Matt. xvii. 24. 27. vooz Christus en Petrus beneevens hem betaalt /
het zij die ten dienste des Tempels / volgens de Wet Exod. xxx.
13. het zij van ten gebuik der Romelnen betaalt zijn. Sonder dat
het vervolgens den Christenen past / den Ooberheeden of haare Wet-
tige Pachters hier het haare en dat met boose haat te ontrekken.
3. En eindelijc alle Gehoorzaamheit, in alle haare Bedeelen / of
sij schoon seer hart moogen zijn ; volgens Rom. xiiii. 1. alle ziele
zij den Machten oover haar gestelt onderworpen, Tit. 111. 1.
vermaant haar dat sij den Ooverheeden en Machten onderdaanich
zijn, dat sij haar gehoorzaam zijn, 1. Pet. 11. 13. zijt dan alle Men-
schelijche Ordeninge onderdaanich om des Heeren wille &c. vergel.
vers. 18. Als er eebentwel maar niets gebooden wozt / dat of strij-
det teegen de Goddelijche Wet / of aanloopt teegen de Gont-
wetten van het Gemeene Best / waar aan de Ooberheeden bij het aan-
baarden van haar Bestier verbonden zijn. Want als dit sonder ij-
del soeken klaarlyc blijk te geschieden / is het niet alleen geoorloft /
maar ook betaamelijc / den Ooberheeden Niet te Gehoorfaamen ;
volgens het voozbeelt / van Daniels Meedegefallen Dan. 111. 16. 17.
van Dantel selve Dan. vi. 11. en van de Apostelen Hand. iv. 19.
v. 29. men moet Goode meer gehoorfaamen dan de menschen &c.
en volgens den aart der saake / terwijl het immers onbetaamelijc
is / dat een goet Christen-Burger ters doe dat aanloopt teegen het
gesach van Godt als Opper-Kooning of teegen het Gemeene Best
selve tot omkeeringe daar van. Sonder dat wij hier een Meerder
Recht vinden bij de Kooningen als bij andere Opper-machten / het
geene eentge te onrechte willen haalen uit 1. Sam. viii. 11. &c. de-
wijl in die plaats alleen gehandelt wozt van het Geweltdaadich Ge-
bruik der Kooningen / het welke bestwaarlyc soude vallen af te we-
ren. Self oorzeelen wij / dat in de plaats van de Ooberheeden te
gehoorzfaamen in de bygebrachte gevallen het vry staat / niet soo
seer aan alle besondere Onderdaanen op sich selven / die soo al te licht
tot Oostant soude vervallen / als wel aan de Staaten en Dooz-
Ceeeee 2 nage

naame Leeden van het Gemeene Best / die op het onderhouden der Wetten meede sien moeten / sich teegen de Oppermacht Wan te Wanten naa vereefsch van saaken

Oovertgang
tot het
Huis-be-
stier en des
zelfs Soor-
zen.

XXXVI. Dewyl nu de Ooverheeden haare sozge onmoogelijh kon-
nen laaten gaan oover alles wat 'er in de Huisgesinnen in het beson-
der omgaat / soo komt hier ten laastten noch bij het Huislijk Kerk-be-
stier, of Huis-bestier; het welke wij ook altoos in de Kerke vinden /
en dooz de Christen Huishoudingen soo wel in het Lichaamelijhe
als in het Geesfelijke noodich is. Dit Huis-bestier vinden wij ook
Vierderlei te zijn / met naamen; dat van de Man oover de Vrouw;
dat van de naaste en verder Ouders oover de Kinderen; dat van
de Heeren en Vrouwen oover de Dienstknechten en Dienstvaag-
den; en dat eenige Gelijkheid met de eene of andere van deese drie
soorten heeft / als daar is het Bestier van eenige oover andere als
te saamen leevende Gesellen / of Ouderloose Kinderen / of Leerlin-
gen / of Gehuilde Dienstknechten / etc.

Den Oor-
sprong
daar van.

XXXVII. Alle dit Huis-bestier moet men in het gemeen van Godt
als Opperoozsaak afhaalen / die het heeft ingestelt en de wetten
daar van soo in de Naturre als in de Schrifture uitgedrukt / soo
Gen. III. 16. 1. Cor. XI. 7. 10. Eph. v. 22. Col. III. 18. Tit. II. 5.
1. Pet. III. 1. 5. 1. Tim. II. 12. 13. &c. als Exod. XX. 12. Eph. VI.
1. 4. &c. en Eph. VI. 5. 6. Col. III. 22. Tit. II. 9. 1. Pet. II. 18.
&c. schoon ook de menschelijke wetten / die ooveral geensins de sel-
de zijn / hier bij hoomen tot bevestiging en beeleriete bepaalinge
daar van. Ook komt hier tot besondere verhojginge van dit Huis-
bestier tuschen beiden; in de laatste soorte daar van / of de Onderlinge
Wijwillige Verbintenisse / of de Maagschap en Derwantschap / of
de Last der Ooverheit; in dat van de Heeren en Vrouwen / of het
Straffen van de Ooverheit weegens begaane misdadaen / of het
Verkoopen / dooz sich selven / dooz Ouders / of dooz voozige Heeren /
of het Geboozen worden uit slaabinnen; in dat van de Ouders / of
de Ceelinge of de Hanneeminge; en in dat van de Man / de Echt
of Trouwe of het Houwelijk, van welke wij nu daarom wat meer
seggen sullen.

De Be-
schrijvinge
van het
Houwelijk.

Het Houwe-
lijk tuschen
Twee Per-
soonen te
gelijk is
alleen ge-
oorloft.

XXXVIII. Het Houwelijk wozt beschreeven / als; Een Tefaa-
menvoeginge van Een houbaar Man en Vrouwe, die in maagschap
malkanderen niet te naa bestaan, door onderlinge en der Ouderen
toestemminge, tot een onscheidbare Leevens Gemeenschap, vol-
gens Godts wijze schikkinge, tot voortsettinge van het Menschdom,
tot onderlinge hulpe, en tot vermijdinge van alle vleeschelijke on-
reinighet.

XXXIX. Als wij van Een Man en Vrouwe spzeeken / soo wozt
het waare onderschelt van dit tweederleise geslachte hier soo vooz
af vastgestelt / dat eebentwel het Houwelijk tuschen Twee personen
eigen-

eigenlijch wozt beoogt / in teegenstellinge van Meer als Twee / niet
wel Gevolgelyk, maar te Gelyk. Immers staet het naa de doot van
de eene of andere Echtgenoot aan den Onvergebleevenden weder
bij tot een ander / niet alleen Tweede maar ook Derde en Verdere /
Houwelyk te treeden / sonder uitsonderinge van de Kerk Opfiende-
ren; volgens Rom. VII. 3. een wijf die onder den man staet is aon-
den leevenden man verbonden door de wet, maar indien de man gestor-
ven is, soo is sij vrijgemaakt van de wet des mans; 1. Cor. VII. 2. 8. 9.
om def hoererijen wille sal een iegelijk man sijn eigen wijf hebben,
en een iegelijk wijf sal haar eigen man hebben &c. doch ik segge den
ongetrouden en den weeduwen, het is haar goet indien sij blijven ge-
lyk als ik, maar indien sij haar niet kunnen onthouden, dat sij trou-
wen, 1. Tim. v. 14. ik wil dat de jonge weeduwen houwelijken, kin-
deren teelen, het huis regeeren, &c. Alwaarom dan de Papi-
sten gansch kwaalijh aan den Weedergehouden op deese wijze on-
trekken de Gewoone Kerkzeegen, dus immers eenichsins naabol-
gende verscheiden Oude Ketteren, die de Tweede Houwelijken vooz
Hoererijen hielden; gelyk ook beneevens haar de Grieken aan den
selven de Inwijginge tot den Kerkdienst te onrechte ontseffen / dooz
een misduidinge van Pauls woorden 1. Tim. III. 2. eener vrouwen
man. In welke sij willen dat niet alleen op Een Vrou te gelyk maar
ook geheel en vooz altoos gesien wozt; sulks met een ijdelijh trach-
tende te bewijzen daar uit / dat in den selven sin gesprooken wozt
van een weeduwe welke eenes mans vrouwe geweest zij 1. Tim.
v. 9. en dat het in dien tijt niet in gebruik soude zijn geweest veel
vrouwen te gelyk te hebben / en dat hier van een besonder vereefsch
in de Opfienders gehandelt wozt. Dat het nu aan de andere kant
ongeoozloft is Meer als Eene Echtgenoot t' effens te hebben / het zij bij
malkanderen / het zij dooz Scheidinge van de eerste seer gebruikelijh
bij de Jooden soo wel als de Grieken en Romeinen, blijft genoech-
saam. 1. Uit de eerste scheppinge van Eene Vrouwe vooz Een
Man / en de daar meede geboegde wet Gen. II. 24. daarom sal de
man sijn vaader en sijn moeder verlaaten, en sijne wijve aankleeven,
en sij sullen tot een vleesch zijn, vergel. Matt. XIX. 4. 5. en die
twee sullen tot een vleesch zijn &c. 2. Uit de Verboden soo van
Deelwijghheit als van Echtscheidinge / die wij vinden / en in het
Nieuwe Testament Matt. v. 32. 1. Cor. VII. 2. 1. Tim. III. 2. &c.
en in het Oude Mal. II. 14. 14. Deut. XVII. 17. ook sal hij voor sich
de wijven niet vermeenichvuldigen, (het welke ook dooz een twee-
de vrouwe geslchet als zijnde booven de Goddelijke Wet /) Lev.
XVIII. 18. gij sult ook geene Vrouwe tot haare Suster neemen; om
haar te benauwen, mits haare schaamte neffens haar in haar leeven
te ontdekken, daar men dooz een Suster te verstaan heeft in het
gemeen een ander Vrouwe / weegens het gewoon gebruik van dit

woort bij den Hebræen/ en de bepaalinge van dit verbod tot het leeden van de eerste vrouwe/ en de reeden van benaauwinge die in alle meer vrouwen plaats heeft/ en de verbattinge van een eigen vrouwen suffer in het verbod van de broeders huisvrouwe vers. 16. Sec. 3. Dit verscheiden reeden; als dat der Echtgenooten Liefde ontrent malkanderen volkoomen moet zijn; dat deese Macht oover malkanders Lichaam hebben; dat de twistingen in het houwelijck moeten worden vermijdet; dat men daar in een vertooninge heeft van Christi gemeenschap met sijne Kerke/ etc. Waar teegen niet moogen gelden; of de gemeener voozwendfels vooz de Veelwijvicheit van de Muhammedanen en Munstersche Weederdoopers verdedigt/ welke sommige Vrijgeesten en Kwaade-Staatkondige wel voozlyngen/ dat de menschen daar vooz meer souden worden vermenichvuldigt/ dat de onreine wellustigheit soo beeter soude worden bedwongen/ dat veele vrouwen vooz haare onbzuhtbaarheid onbekwaam tot het vooznaamste oogmerk van het houwelijck worden bevonden/ etc. die immers alle vooz het Teegen-Gebod Gods verballen; of het besonder Bedrijf der geloovige Oorvaaders voozen naa Moses tijt. Het welke eenige Dvoegere en Laatere Christenen soo wel als Jooden willen toeschrijven aan een besondere Goddelijke Drijvebinge/ om dat wij nergens leesen van eenige haare Bestraffinge of Berou daar oover; maar dat gaat niet vooz/ terwyl deese dingen ook bij andere kennelijcke sonden niet altijt worden gemeldet. En daarom oozdeelen wij ieder/ dat sij in dit haar doen teegen Gods Wet gefondigt hebben; die dat evenwel om wijse en goede reedenen niet strengelijck heeft gestraft/ en dus in sijne voozstentigheit toegestaan dat het geschiede.

XL. Het geene in deese Twee Echtgenooten voozts verelsticht vooz/ is de Houbaare of tot den Echt bekwaame staat, en een genoechsaame Bloet-Vreemtheit van malkanderen. Tot de Houbaareheit behoort; het bekwaam Gebruik des Verstants; de volkoomenheit der nootzaakelijcke Leeden des Lichaams; en de gepaste Ouderdom tot het eene of andere einde des Houwelijcks/ welke men in de jonge Kinderen en in de afgestooft Oude lieden niet kan stellen/ en in welke het best is dat de Echtgenooten ontrent met malkanderen oover-een-koomen. En de Trappen van Naabestaande Maagschap, binnen welke men sonder Bloetschande te begaan geen Houwelijck mach aangaan/ vinden wij beschreeven Lev. xviii. 6. 17. de welke wij ook meenen te behooren tot het gemeene Zedelijcke Recht/ dat ooveral en altijt plaats heeft als 'er maar malkanderen op die wijze niet bestaande menschen worden gebonden. Waar toe wij worden geleid vooz het slot van deese wetten vers. 24. 25. verontreinigt u niet met eenige van deese, want de heidenen die ik van uw aangefichte uitwerpe zijn met allen deesen veront-

reinigt u niet met dat het lant onrein is, en ik oover het selve sijne ongerechtigheit besoeke, en het lant sijne inwoonderen uitspout &c. Het geene men immers meede moet lyngen tot de meeste en vooznaamste Geboden die hier zijn vooz af gegaan; als meede vooz de Natuurlijke Afkeerigheit van de Naastbestaande in het stuk van de vleeschelijcke vermenginge; ja ook vooz de Natuurlijke Reeden/ die ons in het burgerlijcke aaraat alle besondere voozlytgestrekte verbintenissen die scheuringen in het Gemeene Best souden konnen maaken vooz te koomen/ en de menschen die vooz vermenichvuldiginge van malkanderen verbeemden vooz houwelijcken weder te vereenigen. Sonder dat hier teegen gelden mach; of het teegengestelde Gebuik van veele Oorvaaders/ als het welke vooz de vermenichvuldiginge der menschen gansch niet vertijpelijk was/ en daar naa ander haare sonden getelt moet worden; of de Wet van de Mans Broeder, die het wijf des sonder Soone verstorbenen broeders sich ter vrouwe neemen moeste/ Deut. xxv. 5. als welke men lyngen moet tot de Mitsouderingen die Gods van de Gemeene Wet naa sijn opperste Welbehaagen wegens de besondere toestant van het Israeltische Gemeene Best eertijts heeft gemaakt in dingen die uit sijne natuure niet soo seer als wille bloeden/ of anderssins verstaan niet van eigenlijck genoemde broeders maar van Naabestaande vzienden buiten de verboodene trappen van maagschap. Gelijk voozts de Papisten sich Godtlooslijck een Macht aannaemagen van de Houwelijcken binnen de van Godt gestelde paalen vrij te geeven; soo worden de selve/ ten deele van haar/ ten deele ook van sommige andere/ buiten genoechsaame gront verder uitgestrekt/ soo tot Broeders en Susters Kinderen, als tot de Tweede Verwandschap of de Mangetroude van die malkanderen Mangetrouw zijn/ (in welke evenwel een menschelijck en burgerlijck verbod om besondere reedenen kan plaats hebben/) en tot de verdichte Geestelijcke Maagschap van die met malkanderen kinderen ten Doop houden. Terwyl men vast houden moet; dat om de vereeniginge van Man en Vrouw tot een vleesch de Eerste Verwandschap en Maagschap eeven gelijk moeten worden gerekent in het beletten van het houwelijck; dat daar bij onder de naame van Ouders en Kinderen begreepen worden meede in dit stuk alle verdere Doozouders en Naakoomelingen; en dat sommige Geballen uitzukkelijck in Gods Wet niet genoemt evenwel meede begreepen worden onder de andere in welke de selve Crap van Maagschap of Verwandschap gebonden vooz. Wangaande verder het Vershil van Godtsdienst, het welke de Papisten in soo verre onder de Beletfelen des Houwelijcks stellen dat sij het Houwelijck van Geloovige met Ongeloovige vooz ongevozloft en van geener waarde houden/ is het seker uit de Schriftuure/ dat een recht Christen geen Houwelijck behoort aan te gaan met

een Ongeloovige of Onrechtzinnige onder het Christendom / volgens Exod. xxxiv. 16. Deut. vii. 3. 1. Cor. vii. 39. 2. Cor. vi. 14. 15. en trekt niet een ander jok aan met de ongeloovige &c. waar uit ook niet anders als veele huistwisten en gebaaren van verleidinge vooz de Echtgenooten selve en haare kinderen konnen spzuiten; maar te gelijke / dat als het Houwelijck met de soodaantige reets aangegaan is / het selve als behoorende in sijn recht en gebruik tot alle volkeren in het gemeen daar dooz niet vernieticht wozt / volgens 1. Cor. vii. 12. 13. 14. indien eenich Broeder een Ongeloovich Wif heeft, en de selve te vreedden is bij hem te wonen, dat hij se niet en verlaate, en een Wif die een Ongeloovich Man heeft, en hij te vreedden is bij haar te wonen, dat sij hem niet en verlaate, &c. Terwijl het geensins blijkt; of uit de daaden van Jacob, Joseph, Moses, Booz, Salomon, Elter, &c. dat het Houwelijck met Ongeloovige geoozft is / als zijnde dit doozgaans bloote daaden sonder recht / of anders met de bekeeringe der Ongeloovige gepaart geweest; of uit het doen der Jooden ten tyde van Hezra Cap. ix. x. dat het Houwelijck met de Ongeloovige aangegaan zijnde van geener waarde moet worden gehouden / dewijl dat uit een besondere Wet en Burgerlijke opzicht eertijts is geschiet.

XLI. De Twee Echtgenooten worden in het Houwelijck ten aller nausten met malkanderen verbonden tot een vleesch Gen. ii. 24. en dat dooz een Onderlinge Oovereenkomste of Tesaamenstemminge, dewelke Vrijwillich moet zijn sonder dwang / en buiten eenich Weesenlijk Bedrog; niet alleen vooz het Toekomende, welke men de Ondertrou pleeg te noemen / en welke om verscheidene reedenen noch weeder kan worden verbzoochen / maar ook vooz het Teegenwoordige. Bz deese onderlinge Oover-een komste moet ebenwel ook koomen de Toestemminge van de Ouders; of Doogden in haare plaate gestelt / wanneer de Echtgenooten noch Onmondich of niet volkoomen haar eigen man zijn; en dat niet alleen tot een Cerlyke Betaamelijckheit, maar ook tot de Waare Volkoomenheit van het Houwelijck. Als dat blijkt; uit de geduitrige spreekwijse der Schrifture van sijn Soonen en Dochteren te geeven ten Houwelijck Deut. vii. 3. Jer. xxix. 6. 1. Cor. vii. 36. 37. 38. &c. en uit de besondere Wet omtrent de Geloften aan Godt die buiten toestemminge der Ouders hzachteloos waaren Num xxx. 4. 5. &c. en uit het Goddelijk Gebot omtrent een Verlokte Maagt Exod. xxi. 16. 17. &c. en uit de Gere en Behoozsaamheit die men den Ouderen in alles schuldich is / immers dan in deese saake van het uiterste gewichte vooz het geheele huis en zaat / vergel. Col. iii. 20. Daar teegen te vergeefs wozt bijgebzacht; soo het doen van Hefau en Jacob, als waar van wij alle de Omstandigheeden soo net niet wreeten / en het welke wij in alles niet moogen naabolgen; als het

De Toestemminge der Echtgenooten en Ouderen tot het Houwelijck met des s. l. s. Voltrekkinge en Onscheidbaarheid.

Genoechsaam Weesen des Houwelijcks; het welke men te onrecht meent dat buiten deese Toestemminge sijn volheit hebbe; en de Onrecht beneebens andere kwaalende anders in de kinderen dikwijls te bzeesen sullen zijn / naadten de Ooverheit dooz haar gesach de Ouders tot Toestemminge kan nootzaaken of verbangen wannee die haare macht onbillijck misbzuiken tot naadeel der kinderen; en de Burgerwetten, die hter of daar de Ouders Toestemminge tot het Houwelijck niet verelichende in dat stuk niet te pzijsen of te volgen zijn. Terwijl deese Oover-een komste der Echtgenooten met der Ouderen Toestemminge het Houwelijck van kracht en werde macht / ook volgens de wet der Ondertroude Maagt Deut. xxi. 23. soo wozt het selve gevolgelijck meer Voltrokken, dooz oopenlijke Bekentmakingen / en staatige Inzeegeninge / en onderlinge Houwelijcks Vermenging / welke dan eerst volgen moet naa burgerlijke eerebaarchheit en Christelijke Betaamelijckheit / volgens 1. Cor. vii. 3. 4. 5. &c. waar toe men ook voozts hzengen kan alle besondere Echtplichten van Man en Vrouw die ons voozkoomen Eph. v. 25. 28. 29. 31. Col. iii. 19. 1. Pet. iii. 7. Spreuk. xxxi. 13. 14. 15. Eph. v. 22. 23. 24. Col. iii. 18. 1. Pet. iii. 1. 2. 6. &c. En voozts is deese Houwelijcks Vereeniging van dien aart / dat / of 'er schoon somtijts een Scheidinge van Bedde Taafel en Wooninge om swaare huistwisten en andere reedenen tot Vermijdinge van meerder kwaat kan plaate hebben / en dooz de Ooverheit naa onderzoek van saaken kan worden bevestigt / de Bant des Houwelijcks Onscheidbaar blijft en noot verbzoochen wozt / als dooz de Doot van de eene Echtgenoot Rom. vii. 3. &c. of dooz des selfs Ooverspel. Buiten welke gebal de Echtscheidinge met toelaatinge tot een ander Houwelijck ongeoozft is / volgens Matt. v. 32. ik segge u dat soo wie sijn wif verlaaten sal anders dan uit oorfaake van hoererij die maakt dat sij ooverspel doet &c. Matt. xix. 9. ik segge u, dat soo wie sijn wif verlaaten anders dan om hoererij en een ander trout die doet ooverspel &c. en ook soodaantich in geweten is geweest onder het Oude Testament / of schoon de uiterlijke Burger-Wet in Israel aan de Mannen heeft toegestaan aan haare Vrouwen een Scheidbzief te geeven / sonder verdere swaare straffe Deut. xxiv. 1. 2. Matt. xix. 8. &c. Daar dan de Papisten tweefins dwaalen; eerst / wanneer sij de Voltrokken Houwelijcken der Ongeloovigen buiten het gebal van Ooverspel vooz Scheidbaar houden ten aansien van de Bant selve; daar naa / wanneer sij de Houwelijcken der Geloovigen ten aansien van de Bant ook in het gebal van Ooverspel houden vooz Onscheidbaar, het bijgebzachte seggen Christ hzengende alleen tot de tesamenbooninge / die sij met een meenen dat niet alleen dooz Ooverspel kan ophouden / maar ook dooz een onderlinge Gelofte van geduitrige onthouding / dooz verhal tot Ketterij / en dooz Verfoeking

ff ffff

ge

ge tot sonde. Dit het gefelde schijnt nochtan belgen; dat alle Houwelijks Omtracht van man of vrouw / die deesere wooren ooberge; hoomen is of naaderhant ooberhant / geen genoetsaame reeden van Echtfcheidinge is; dat man het Houwelijck ook niet verbeeren mach om eenige voozgaande Schandelijckheit die men in sijn Echgenoot naaderhant ontdekt / waar van de Burgerwet der Godden ebeve; ook het teegendeel eenichsins heeft gebott. Deut. XXII. 20. 21. &c. en dat endelijck ook de Kwaatwillige Verlaatinge van de gane Echgenoot aan de andere geen genoetsaame reeden van Echtfcheidinge en sijn Houwelijck geeft / gelijk men dat ebeventwel doozgaans stelt en met toestemminge van de Ooberhete doet / uit hzacht van de plaats se / 1. Cor. VII. 15. indien de Ongelooovige scheidt dat hij scheidt; de Broeder of de Suster wort in soodanige gevallen niet derothbaar gemaakt. De welke wij oozbeelen / dat men beeter tot de gsaamen wooninge hzengt / of tot dat eene gebat van het scheidt eener ongelooovige van een gelooovige volgens de letter bepaalt / als dat men daar uit een gemeen gevolg van het Wertich Verhzecken der Houwelijks. Want om de Verlaatinge van den anderen soude moogen trecken; teegen de duidelijke woorden van Christus. Matt. V. 32. XIX. 9. ik segge u dat soo wie sijn wijf verlaat anders dan om hoeterije en een ander trout; die doet ooverspel; en die de verlaaten trout doet pak; ooverspel &c. en teegen die van Paulus Rom. VII. 2. 3. een wijf die ondet de man staet is aan den leevenden man verbonden door de wet &c. daarom dan indien sij eenes anderen mans wort terwyl de man leeft; soosal sij een ooverspeelter genoemt worden &c. en teegen de reeden selve / die ons de Wetten seer algemeen en de Afsonderingen seer bepaalt gebiet op te batten / en die met een toont dat men aan de Verlaaters de moogelijckheit der weder vereeniginge met haare Echgenooten niet behoort af te snijden / terwyl de wille der menschen verandert is.

XLII. Het Oogemerk van de Houwelijks Vereeniginge is volgens het gefelde; niet alleen de Voortfetinge van het menschelijk geslachte; en des selfs Bewaaringe van het inhoomen van de Doot in de woerelt; op dat Gode soo de Eere van sijn Woortfeningheit in de woerelt en van sijn Genaade in de Kerke onthange / 1. vengel. Gen. 1. 28. 1. Tim. V. 14. &c. maar ook de Onderlinge Leevens Hulp; Gen. II. 18. 20. &c. en de Vermijdinge van alle Mlaefchelijcke Onreimighet; volgens 1. Cor. VII. 2. 9. Tim. 7. 13. 14. &c. Welke Diederleie Oogemerk in alle die het Houwelijck aangaan ebeve; niet alijt behoort gepaart te gaan. Terwijl nu Gode dat deese oogemerken het Houwelijck selve heeft gefchikt; Eva schoppende poppen; hzengende tot Adam in den Staat der Kerckheit; handtende de Papijsten seer onfuntelijck; waantoe sijn aende eene kans van het Houwelijck maaken een Sacrament des Nieuwen Testaments; het welke wij

Het drie-derleie Oogemerk des Houwelijks

wij reets hebben teegengefproken Hooft-D. XXIX. §. XXXV. en waantoe sijn aan de andere zijde de Ongehoute Staat soo seer verheffen boden het Houwelijck als veel Volmaakter en Betaamelijck / de Gelofte daar van de menschen aanraadende / en de Nootlaake daar van den Kerk-bestijders opleggende / van welke dingen ook gefelt is §. XV. Hooft-D. XI. §. XXXIV. XXXV.

XLIII. De Macht van het Huis Bestier is Verscheiden na des selfs Onderscheiden Soorte; volgens de bepaalingen / die hier de Schiffture of ook de natuurlijke Reeden / omtrent de Mannen / Ouders / Heeren / en andere / maakt. Dat merken wij hier nu in het gemeen maar aan; dat deese Macht sich tot bezoginge van het Geestelijke en Lichaamelijke beide uitstreckt / op dat soo elk Christen Huisgezin als een kleine Kerke weesen mach; dat men de selve Macht hzengen kan tot de Daaden van Bekieringe en goede of kwaade Vergeldinge; soo dooz berispende woorden als dooz daadelijke Straffen; die ebeventwel Maatich moeten sijn / sonder dat die tot de berozvinge van Leeden en Gofpachheit gaet of ook lichtelijck tot een Ontzeringe gaan moet / en voozts beaamelijke Bescherminge der Huisgenooten; dat deese Macht eindelijck niet alleen aan Godt en de Ooverheeden ten aansen van haare Wetten en Opsicht / maar ook aan de Leeraaren ten aansen van haar Bestier en Bezoginge uit Godts Woorst / sekerlijck onderwoopen is.

De Macht van het Huisbestier.

VIER EN DERTICHSTE HOOFD-DEEL.

Van de Saalige Verheerlijkinge der Menschen.

Naa dat wij gesien hebben de Diederleie Staat van den Mensch / tot wiens anderwijs en betrachtinge onse Godtsgeleertheit gericht is / soz gaan wij nu voozt tot de beschouwinge van des selfs Vierde Staat; in de welke wij binden sullen het Oogemerk van onse geheele Leere / de Verbulling van onse Geloobe en Hoope / en het Ginde van dit onse Werk / en dewelke men noemt de Staat der Voltrekkinge; der Saaligheit; der Heerlijckheit; der VERHEERLIJINGE; &c. Terwijl wij hier niet soo seer sullen aanmercken de Goddelijke weldaat in het berleenen van dit goet / als wel het Goet selve dat de menschen van Godt sullen bezijgen / of de ljdelijke Verheerlijkinge der selve.

Oovertgang tot de Vierde Staat der Verheerlijkinge.

II. Wij sullen hier niet seer staan op de afkomst en de nadruk der Latijnsche Grieksche en Hebzeusche woorden / met welke de Heerlijckheit en Verheerlijkinge worden uitgedrukt; maar merken lieber aan dat wij hier niet alleen van de Heerlijckheit; maar ook mer bybzoginge

De Verscheidene Naamen en Beteekenisse daar van.

¶¶¶¶¶

van